

Wojciech Gajewski, *Ekklesia a oikos w epoce Nowego Testamentu. Kościół w świetle antycznego domostwa na podstawie 1 i 2 Kor oraz przypowieści Mt 7,24–27, Mt 24,45–51, Łk 15,11–32*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013, ss. 527.

.Publikacja autorstwa W. Gajewskiego zatytułowana *Ekklesia a oikos w epoce Nowego Testamentu. Kościół w świetle antycznego domostwa na podstawie 1 i 2 Kor oraz przypowieści Mt 7,24–27, Mt 24,45–51, Łk 15,11–32* stanowi jego rozprawę habilitacyjną przedstawioną na Uniwersytecie Gdańskim. Recenzentem wydawniczym był ks. dr hab. Stanisław Longosz, prof. KUL. Z tego względu studium to powinno posiadać dwa podstawowe walory: nowatorskość oraz wysoki poziom merytoryczny. We wstępie (s. 11–23) autor jasno przedstawia podjętą problematykę, określa cel, omawia stan badań oraz strukturę opracowania. Na uwagę zasługuje sam wybór zagadnienia badawczego, które można określić jako próba dotarcia do początków oikoidacji wspólnoty kościelnej. Jak *novum* W. Gajewski wskazuje próbę uzyskania odpowiedzi na pytania dotyczące znaczenia funkcji zwierzchnika pierwotnej wspólnoty kościelnej rozumianej jako „oikos” czyli *dom*. Autor pyta, „kim byli owi zwierzchnicy Kościołów domowych, i jaka była ich rola w budowaniu, nadzorowaniu i dyscyplinie?” (s. 14). Już wcześniej autor przyznaje, że faza pierwsza oikoidacji (lata 30–150) jest najmniej udokumentowana archeologicznie (s. 11). Jako teren o szczególnym znaczeniu badawczym autor wskazuje wspólnotę korynczką. Określa ją jako wspólnotę prototypiczną, funkcjonującą w środowisku diaspory hellenistycznej oraz w mieście rzymskim. W celu uzyskania jak najbardziej wiarygodnych efektów badań W. Gajewski analizuje szeroko kwestię znaczenia domu jako archetypu pewnego porządku i stylu życia wspólnotowego.

Publikacja zawiera trzy główne części oraz dwanaście rozdziałów numerowanych.

Część pierwsza *Antyczny oikos* oparta jest na trzech rozdziałach dedykowanych odpowiednio kwestii struktury domostwa w modelu żydowskim (s. 27–64). Podkreśla się patriarchalny układ domu oraz dotyka problemu Boga jako Ojca Izraela. Rozdział I kończy ekskurs: *Bóg jako Ojciec w Nowym Testamencie* (s. 59–64). Rozdział drugi, to omówienie struktury domostwa w modelu grecko-hellenistycznym i rzymskim (s. 65–108). Również tu zwraca się szczególną uwagę na znacznie ojca rodziny w kontekście kulturowym i prawnym. Ostatni rozdział stanowi prezentacja rzeczywistości *oikos* w czasach Jezusa i Pawła – w kontekście kulturowym (s. 109–142). Omówiono kwestię *oikos* w środowisku Galilei i Judei, w Koryncie oraz rzymską architekturę domową.

Część druga, zatytułowana *Kościół konstytuujący się na sposób domowy* (s. 145–298) zawiera pięć rozdziałów dedykowanych odpowiednio: Kościołom domowym w Nowym Testamencie; językowi familiarnemu w kolegiach i stowarzyszeniach oraz *Listach* Pawła; korynckim *pater familias* i patronom; korynckim patronkom, ekklesii korynckiej i przestrzeni. Rozdział siódmy kończy ekskurs poświęcony diakonismom (s. 270–274).

Część trzecia nosi tytuł *Oikos w przypowieściach w świetle korynckiej ekklesii* (s. 301–429). Zawiera kolejne cztery rozdziały: rozdział IX – zawierający wprowadzenie do zagadnienia przypowieści; rozdział X – poświęcony tematyce *pater* budowniczemu *oikos* na podstawie przypowieści o dwóch domach (Mt 7:24–27; Łk 6,47–49); rozdział XI, w którym omówiono kwestię *pater* jako zarządcy ekklesii w przypowieści o *Śłudze wiernym i niewiernym* (Mt 24,45–51; Łk 12,41) i rozdział XII dedykowany kwestii relacji *pater* do dyscypliny w ekklesii na podstawie przypowieści o *Synu marnotrawnym* (Łk 15,11–32). Po rozdziale X dodano ekskurs zatytułowany *Oikia i mone w mowie pożegnalnej Jezusa* (J 14,2).

Publikację zamyka wykaz skrótów, zestawienie bibliografii (s. 436–488), indeks autorów antycznych, indeks autorów współczesnych, indeks biblijny oraz streszczenie w języku angielskim.

Ze względu na niezwykle szeroko potraktowany kontekst kulturowo-historyczny analizowanej kwestii szczegółowej Czytelnik może znaleźć tu wiele cennych informacji dotyczących początków funkcjonowania chrześcijaństwa i możliwych koncepcji tworzenia się jego pierwszych struktur lokalnych. Po lekturze publikacji nasuwają się pewne wątpliwości i pytania. Pierwsza dotyczy samego tytułu, który zdaje się sugerować wyczerpujący charakter studium. Tymczasem jak przyznaje autor istnieją pewne okruczości informacji, które posiadamy w poszczególnych pismach nowotestamentowych. Niektóre z nich, jak w przypadku przytoczonych przypowieści zdają się posiadać charakter typowo teologiczny. Wybór 1 i 2 *Listu do Koryntian* jako swoistego zwornika dla określenia relacji kościół-dom jest kuszący ze względu na wielość informacji zawartych w tych pismach oraz na dość wyjątkowy charakter tej wspólnoty. Czy uprawnia nas to jednak do tego, by nawet poprawnie określoną kwestię relacji wewnątrzkościelnych w Koryncie uważać za wzorcową dla wszystkich Kościołów chrześcijańskich? Z punktu widzenia egzegety jest również trochę irytujące stałe używanie spolszczonego terminu „ekklesia”, które równie dobrze w wielu wypadkach można oddać za pomocą polskich terminów „kościół, zbor, wspólnota kościelna”. Oczywiście w niektórych kontekstach konieczne jest odniesienie do terminologii greckiej, jednak dotyczy to przede wszystkim poziomu dyskusji filologicznej czy egzegetycznej. Ogólnie jednak publikacja zaskakuje wielką ilością informacji dotyczących swoistego styku dyscyplin naukowych takich jak architektura starożytna, historia kultury antycznej, teologia biblijna czy patrologia. Stanowi cenny wkład do dyskusji na temat początków podstawowej struktury pierwszych wspólnot chrześcijańskich. Jest to także niezwykle cenne studium, które może okazać się pomocne w poprawnym odczytaniu treści, które znalazły się kiedyś w biblijnych *Listach do Koryntian* w ich jakże bogatym kontekście kulturowo-religijnym.

Ks. Marek Karczewski